

Arthur Schopenhauer

Arta de a avea
întotdeauna dreptate

sau

Dialectica eristică

Text stabilit, traducere din limba germană,
prefață și note de Gabriel H. Decuble

Cuprins

Arthur Schopenhauer – între hanswurstiadă și ciocan,
prefață de Gabriel H. Decuble.5

Notă privind întocmirea prezentei ediții.17

ARTA DE A AVEA ÎNTOTDEAUNA DREPTATE23

Fundamentele oricărei dialectici.45

Stratagema I.49

Stratagema a II-a53

Stratagema a III-a57

Stratagema a IV-a61

Stratagema a V-a63

Stratagema a VI-a65

Stratagema a VII-a.67

Stratagema a VIII-a69

Stratagema a IX-a71

Stratagema a X-a73

Stratagema a XI-a75

Stratagema a XII-a.77

Stratagema a XIII-a79

Stratagema a XIV-a81

Stratagema a XV-a.83

Stratagema a XVI-a85

Stratagema a XVII-a	87
Stratagema a XVIII-a.	89
Stratagema a XIX-a	91
Stratagema XX.....	93
Stratagema XXI	95
Stratagema XXII.	97
Stratagema XXIII.....	99
Stratagema XXIV.....	101
Stratagema XXV	103
Stratagema XXVI.....	105
Stratagema XXVII	107
Stratagema XXVIII	109
Stratagema XXIX.....	111
Stratagema XXX.....	115
Stratagema XXXI.....	123
Stratagema XXXII	125
Stratagema XXXIII.....	127
Stratagema XXXIV	129
Stratagema XXXV	131
Stratagema XXXVI	135
Stratagema XXXVII.....	137
Ultima stratagemă.....	139
Apendice	145
<i>Notele traducătorului</i>	151

*Dialectica eristică*ⁱ este arta de vorbi în contradictoriu, și anume de a purta o dispută [de argumente]ⁱⁱ în așa fel, încât să ți se dea întotdeauna dreptate, altfel spus: *per fas et nefas*.ⁱⁱ

ⁱ În Antichitate, logica și dialectica erau folosite cel mai adesea cu valoare sinonimică: la fel și în modernitate.

ⁱⁱ *Eristică* este doar un cuvânt mai dificil pentru unul și același lucru. – Retorica și dialectica erau considerate de Aristotel (cf. Diogenes Laertios V, 28) ca un întreg unitar, al cărui scop ar fi persuadarea, το πιθανόν; pe când analitica și filozofia ar avea ca scop aflarea adevărului. – Διαλεκτική δέ ἐστὶ τέχνη λόγῶν, δι' ἧς ἀνασκευάζομεν τι ἢ κατασκευάζομεν ἕξ ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως τῶν προσδιαλεγόμενων [dialectica este o artă a discursului cu ajutorul căreia respingem sau afirmăm ceva cu argumente, uzând de întrebările și răspunsurile celor angrenați în dezbateri], citat din: Diogenes Laertios, *Vita Platonis*, III, 48. – E drept că Aristotel face diferența între, pe de o parte, logica sau analitica – teoria sau practica îndrumării spre concluziile adevărate, apodictice; pe de altă parte, *dialectica* sau îndrumarea spre concluziile care trec în mod curent drept adevărate – εὐδοξα, *probabilia*

Pe fond, poți avea dreptate în mod obiectiv, și totuși ceilalți să creadă – sau chiar tu însuți să crezi, uneori – că nu ai dreptate. Acest lucru se întâmplă atunci când adversarul [îți] contrazice un argument, părând astfel că-[ți] contrazice însăși teza, pentru care se mai pot invoca liniștit și alte argumente; desigur, în acest caz, adversarului i se întâmplă exact invers: lui i se dă dreptate, deși în mod obiectiv nu are dreptate. Prin urmare, conținutul de adevăr al unui enunț și valabilitatea acestuia în ochii părților

(*Topicele*, I, 1 și 12) – adică acele deducții despre care nu se poate spune că sunt false, dar nici că sunt adevărate (în sine), căci nu despre asta e vorba. Or, ce este acest lucru altceva decât arta de a avea întotdeauna dreptate, indiferent dacă, pe fond, ai sau nu? Așadar arta de a obține aparența adevărului, fără raportare la realitatea obiectivă. Se aplică ceea ce am spus la început. De fapt, Aristotel împarte deducțiile în logice, dialectice, apoi în a treia categorie: cele *eristice* (*eristică*), în cazul cărora teza este corectă, dar ipotezele înseși – materia deducției – sunt false și doar par a fi adevărate; în fine, există și o a patra categorie: cele *sofistice* (*sofistică*), în cazul cărora teza este falsă, deși pare adevărată. Toate cele trei tipuri din urmă țin, de fapt, de *dialectica eristică*, căci niciuna din ele nu se referă la adevărul obiectiv, ci la aparența acestuia, fără preocupare pentru adevăr, ci doar pentru *acceptarea tezei ca fiind adevărată*. De asemenea, cartea despre deducțiile sofistice a apărut abia mai târziu, ca scriere separată: era ultima carte despre dialectică.

implicate, ca și în ochii auditoriului, sunt lucruri diferite. (Dialectica se ocupă de cea din urmă.)

De unde vine aceasta? – Din ticăloșia înnăscută³ a speciei umane. Dacă lucrurile n-ar sta așa, atunci am fi fundamental sinceri și în orice dispută n-am căuta decât să aflăm adevărul și doar adevărul, indiferent dacă acesta confirmă opinia exprimată la început de noi sau opinia celuilalt, iar „cine are dreptate” n-ar fi decât un aspect irelevant sau, în tot cazul, secundar. Dar așa, este o chestiune de viață și de moarte. Vanitatea înnăscută a omului – ușor de zgândărit, mai ales când se implică în exercițiile intelectului – nu vrea să accepte, cu nici un chip, faptul că ceea ce am exprimat la început s-a dovedit a fi fals, iar opinia adversarului s-a dovedit a fi corectă. În mod normal, fiecare ar fi interesat să depună, de la bun început, toate eforturile pentru a exprima judecăți corecte: adică întâi să reflecteze și apoi să vorbească. Dar la vanitatea înnăscută se adaugă, la cei mai mulți oameni, și limbuția, precum și *reaua-credință* înnăscută. Oamenii vorbesc înainte chiar de a fi gândit, iar dacă observă ulterior că opinia exprimată de ei s-a dovedit a fi falsă și nu au avut dreptate, atunci măcar să salveze *aparențele* și să lase impresia că lucrurile stau invers. Interesul pentru adevăr – care trebuie să fi fost singura motivație în

enunțarea unei propoziții presupuse a fi adevărată – cedează acum cu totul în fața vanității: ceea ce e adevărat trebuie să pară fals, iar ceea ce e fals trebuie să pară adevărat.

Totuși, chiar și această rea-credință, manifestată în stăruința asupra unui enunț, despre care știm prea bine că e fals, are scuza ei: adesea ni se întâmplă să fim inițial convinși de adevărul considerațiilor noastre, însă [pe parcurs] argumentul adversarului nostru să pară că le demontează imparabil; dacă renunțăm la a ne mai susține cauza, ni se poate întâmpla, ulterior, să descoperim că totuși avusesem dreptate: doar argumentul nostru era fals; însă pentru considerațiile noastre ar fi existat și un argument potrivit: atâta doar, că acest argument salutar nu ne-a stat la îndemână la momentul potrivit. Din această cauză, în noi se înfiripă dorința de a contracara orice contraargument, chiar și atunci când acesta din urmă pare a fi corect și convingător. O facem cu credința că și corectitudinea acelui argument nu e decât aparență, iar pe parcursul disputei vom găsi noi înșine un alt argument, care să infirme contraargumentul, sau care să confirme adevărul nostru într-alt mod: din acest motiv, aproape că suntem obligați, ori măcar tentați să manifestăm rea-credință într-o dispută de argumente. E modul în care slăbiciunile intelectului nostru

și potrivnicia⁴ voinței noastre se potențează reciproc. Din această cauză, cel care poartă o dispută nu o face, de regulă, în numele adevărului, ci în numele afirmațiilor sale, procedând *pro ara et focus*⁵ și *per fas et nefas*⁶, de vreme ce, după cum am arătat, nici nu poate altfel.

Prin urmare, orice om vrea, de regulă, să-și impună propria părere, chiar dacă pe moment aceasta i se pare falsă ori măcar îndoielnică.ⁱⁱⁱ În

ⁱⁱⁱ Machiavelli îi recomandă principelui să se folosească, în orice moment, de slăbiciunile vecinului, pentru a-l ataca: altminteri acesta din urmă ar putea specula momentul în care principele este mai slab. Dacă buna credință și sinceritatea ar guverna lumea, atunci lucrurile ar sta altfel; dar pentru că nu din ele se hrănește lumea, nici nu trebuie să le pui în practică, ele fiind oricum monedă slabă: – tot astfel se întâmplă și în cazul unei dispute de argumente: dacă-i dau dreptate adversarului – de îndată ce el pare a susține adevărul –, atunci pot fi sigur că el nu o va face la rândul său, într-o situație similară; mai curând, el va proceda *per nefas*: astfel că sunt nevoit să fac și eu la fel. E ușor să-ți spui că nu te interesează decât adevărul, fără să-ți cu tărie la propriile argumente sau convingeri; dar asta nu înseamnă că celălalt o va face întocmai: așa încât e greșit să plec de la această premisă. În plus, dacă renunț la opinia mea – în condițiile în care doar am reflectat la ea îndelung –, de îndată ce mi se pare că celălalt are dreptate, atunci se poate întâmpla să renunț la adevăr, cedând astfel unei impresii de moment și acceptând eroarea.

astfel de cazuri, fiecare se ajută cum poate, după cât de rafinat și de ticălos este: așa ne învață experiența zilnică a vorbirii în contradictoriu; astfel încât se poate spune că fiecare are propria sa *dialectică naturală*, după cum are și propria sa *logică naturală*. Doar că prima nu-i este un sfetnic la fel de bun ca cea din urmă. Nimeni n-ar gândi și nici n-ar trage concluzii în așa fel, încât să contrazică legile logicii: judecățile false sunt curente, pe când concluziile false sunt foarte rare. Un om nu poate, prin urmare, să manifeste cu ușurință un deficit major de logică naturală; dimpotrivă, un deficit de dialectică naturală e lesne de observat mai la toți, căci dialectica este un har de la natură mai puțin răspândit (la fel cum și puterea de judecată nu este dată tuturor în egală măsură, pe când rațiunea este, în principiu, împărțită egal tuturor semenilor). A te lăsa târât în confuzie sau contrazis printr-un șir aparent de argumente valabile, când știi că, de fapt, ai dreptate, sau a-i contrazice pe alții știind că nu ai dreptate – aceasta se întâmplă deseori, iar cine iese victorios dintr-o ceartă nu s-a bazat, foarte adesea, decât pe viclenia și abilitatea cu care și-a apărat considerațiile, și doar rareori și pe corectitudinea puterii de judecată cu care și-a formulat enunțul. Și aici, ca în majoritatea

Stratagema a IV-a

Dacă vrei să tragi o concluzie, atunci nu trebuie să lași altora posibilitatea să o prevadă, ci trebuie să amintești una câte una premisele, în cadrul discuției, fără a atrage atenția asupra lor; altminteri, adversarul va încerca oricând să te încurce. Sau dacă nu ești sigur că adversarul va accepta premisele, atunci amintește doar premisele premiselor; folosește prosilogisme; încearcă să obții confirmarea premiselor mai multor astfel de prosilogisme, fără o ordine anume, ascunzând astfel jocul la care te dedai, până când adversarul va accepta toate premisele necesare argumentației tale. Cu alte cuvinte, pledează-ți cauza prin învăluire. Aceste reguli le găsim la Aristotel, *Topicele*, VIII, 1; [ele] nu au nevoie de exemplificare.

Stratagema a V-a^{xiii}

Pentru a ne demonstra teza, putem folosi și premise false, anume în cazul în care adversarul nu le-ar accepta nicicum pe cele adevărate, fie din cauză că nu realizează adevărul lor, fie pentru că intuiește că teza decurge automat din ele: a se formula enunțuri care sunt false în sine, dar care sunt adevărate folosite *ad hominem*, și a se argumenta prin modul de gândire al adversarului, *ex concessis*. Căci adevărul poate reieși și din premise false, pe când neadevărul niciodată din premise adevărate. Tot astfel, se pot infirma argumentele false ale adversarului prin alte argumente false, pe care el să le accepte, totuși, drept adevărate: avem de-a face cu un adversar, deci trebuie să ne folosim de modul său de gândire. De exemplu, dacă este adeptul unei secte religioase, a cărei doctrină nu o îmbrățișăm: putem folosi împotriva lui chiar enunțuri specifice doctrinei acelei secte, ca *principia*. Cf. Aristotel, *Topicele*, VIII, 9.

^{xiii} Ține, de fapt, de cea de dinainte.

Stratagema a VI-a

Se poate face o *petitio principii* camuflată, postulându-se ceea ce e de demonstrat fie 1) sub un alt nume – de exemplu „renume” în loc de „onoare”, „virtute” în loc de „virginitate” etc., dar și concepte alternative precum „animale vivipare” în loc de „vertebrate” –, fie 2) făcându-i pe ceilalți să accepte ca adevăr general ceva [care este] contestabil ca adevăr particular, de exemplu afirmând caracterul neștiințific al medicinei prin postularea caracterului incert al oricărei cunoașteri umane; 3) dacă, *vice versa*, două enunțuri decurg una dintr-alta, iar unul din ele trebuie demonstrat, atunci trebuie postulat celălalt enunț; în fine, 4) dacă trebuie demonstrat un adevăr general, atunci trebuie obținută confirmarea fiecărui adevăr particular. (Este opusul stratagemei nr. 2; cf. Aristotel, *Topicele*, VIII, 11.)

Reguli valabile pentru exersarea abilităților dialectice conține ultimul capitol din *Topicele* lui Aristotel.